

עידן

דעה את
אלקן אביך
ועבדהו

פטרון מערכת דעהו:

נתנדב לע"נ הרה"ח זאב ב"ר משה ע"ה
זו"ה האה"ח מרת פעריל ב"ר טובי" ע"ה



גליון קס - פרשת שמות - שנת תשפ"ד

גליון מיוחד לבחורי חמד • ערוכים מתוך משנתו של כ"ק מרן רבינו שליט"א

משנת החסידות

שיעורים בספר התניא פרק נא
שיעור קטו - ב (פרשת תצוה תשס"ב)

ביאורים ויסודות מורחבים בתורת מרן הבעש"ט ותלמידיו זיע"א

מסילת ישרים

שיעורי השקפה ומוסר בדרך החסידות

אל תוכח לץ:

ליצנות היא מגן
ושריון נגד שיקול
הדעת וכובד ראש
עמוד ה'

לא אירא
רע כי אתה
עמדי:
בהתגלות
הקדושה רואין
שהרע אינה
מציאות בכלל

- א. כי מוצאי מצא חיים: ביטול מציאות הרע ע"י טעימה מהעץ החיים**
לרע אין שום מציאות אמיתית | לעת עתה הניחו לו מקום להעמיד עצמו כמציאות כדי שתהיה בחירה בעולם | לעת"ל בזמן התיקון תתגלה אפסותו | מחיית עמלק לגמרי - כיון שהוא 'שוא שנברא בעולם' | עיקר ביטול קליפת עמלק לעתיד לבוא | גן עדן הוא המקום הראוי ומתאים לדרגת האדם | אדם הראשון נתגרש משם כדי שלא יטעום מעץ החיים - שעי"ז יכיר במציאות האמת ותבטל הבחירה | לכל אומה ולשון יש מקום המתאים להם מצד טבעם | ארץ ישראל היא מעין גן עדן וניתנה לישראל שנכללו בתוך אדם הראשון | שלימות ירושתה היא באופן שתדמה ממש לגן עדן | הגלות דומה לגירושי האדם מגן עדן | ע"י ההכרה בעץ החיים שבאר"י זוכים לבער קליפת עמלק
- ב. טוב ולא רע: מציאות הרע הוא לעומת דרגת 'טוב' ואינה מציאות לעומת דרגת 'חיים'**
התיבות המושגות נעשות מצירופי אותיות, אך עצם האותיות הם למעלה מהשגת האדם | אין לנברא השגה כעת אלא במדרגת 'טוב' ולא בבחי' 'חיים' | הקב"ה מתגלה בעוה"ז בלבוש ה'טוב' | האותיות עצמם הם בבחי' 'חיים' שלמעלה מהבריאה | כל מציאות הרע היא רק בצירופי התיבות ולא בעצם האותיות | משל לכך מהתהוות החמץ ע"י צירוף קמח ומים שאין בהם כח חימוץ כלל | לכן אינו מציאות אמיתית - כיון ששורשו מצירופי אותיות שאין בהם רע
- ג. סומך ה' לכל הנופלים: מכח התגלות שער הנ' מתבטלות הקליפה והרע**
לא נאמרה נר"ן ב'אשר' כיון שמורה על נפילה | נפילת אות נ' היא רק כדי לבטל ולהפך את מקום הסט"א עצמה לקדושה | אות נ' מורה על גילוי שער החמשים - רוא דעץ החיים | ביטול קליפת עמלק ע"י התגלות 'עץ גבוה חמשים'

א.

כי מוצאי מצא חיים: ביטול מציאות הרע ע"י טעימה מהעץ החיים

והסט"א, שלעתיד אכן יתבטל הוא לגמרי, היא ענין מה שצויה השי"ת אותנו למחות ולהכרית זרעו של עמלק, כמו שנאמר (דברים כה, יט) 'ומחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח', ונאמר עליו (ביוצר לשבת זכור) 'זמח שכמו זכרו ונמח זכרו מלהזכירו', כי אכן מהותו של עמלק היא הסט"א עצמה שאין לה שום מציאות אמיתית, ולכן צריכין למחות ולמחקו כליל מתחת השמים, כי אכן אין לו מקום קיום בעולם כלל.

כי עמלק הוא משרש עשו, שהרי הוא בן אליפז בנו של עשו (בראשית לו, יב), ולא עוד אלא שהוא עיקר קליפת עשו. והרי עשו הוא בחי' 'שוא שבראתי בעולמי' (בר"ד סג, ח), כלומר שכל מהותו ומציאותו הוא שוא ואפס, ואין לו מציאות אמיתית, שהרי הוא הוא הקליפה והסט"א שכאמור הוא 'מציאות' של היפך מציאות, ואם כן עמלק שהוא עיקר קליפת עשו בודאי שאין לו שום מקום של ישות ומציאות בעולם, ולכן נצטוונו למחותו לגמרי עד שלא ישרא ממנו שום פליט ושריד, וכדברי רש"י בסוף פר' כי תצא 'מאיש ועד אשה, מעולל ועד יונק, משור ועד שה, שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על הבהמה לומר בהמה זו משל עמלק היתה', כי כאמור אין לו שום זכות של מציאות וקיום בעולם, והוא שוא ושקר הגמור שנברא כלל, וממילא צריכין למחות את כל זכרו לגמרי מתחת השמים.

עיקר מחיית עמלק לעתיד לבוא כשתבטל הסט"א לגמרי וע"פ האמור שעיקר ביטול כחות הרע והסט"א יהיה לעתיד

לעתיד לבוא תתגלה מציאותו האפסית

ואמרנו שם שאכן לעתיד לבוא בעת התיקון השלם תתגלה לעין כל בשר האמת הזאת שכל עצמות הרע והקליפה לא היה רק מציאות של שקר ושוא, ושכאמור לא היה זה כי אם פיתוי ודמיון, ואזי תבטל כל הרשעה מן העולם, ואתא הקב"ה ושחט למלאך המות, ולא תשאר כי אם מציאות הטוב והקדושה, שהיא בלבדה היא מציאות האמיתית הנמשכת מעצמותו יתברך.

עבודתנו לא להתפעל מפייתוי והסתת היצר

וגם בזמן הזה קודם ההתגלות האמת הזאת, חובתנו ועבודתנו להתחזק בדיעת המציאות הזאת, והיינו לחזור ולשנן בנפשנו שאין לרע שום מציאות אמיתית, ושכל כולו הוא שוא ודמיון, וע"י ידיעה ברורה זאת נוכל לעמוד בגבורה נגד כל פיתוי היצר, כלכי להימשך אחריו ואחרי הבליו ודמיונותיו, כי אם לאחוז בתורת ה' ובחפצו יתברך, לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם, למען לא ניגע לריק ולא נתפתה בבהלה.

מחיית עמלק לגמרי - כיון שהוא 'שוא שנברא בעולם'

והנה ענין זה שעלינו להכיר את אפס מציאותו של הרע

אין שום מציאות אמיתית לעצמות הרע

הנה בגליון הקודם דיברנו בענין מה שכל עצם מציאות הרע באמת אינה מציאות כלל, ולאמתו של דבר לא היה לה שום מקום קיום בבריאה, כיון שכל המציאות נמשכת רק מהשי"ת הבורא ומהיה ומחיה תמיד את כל הברואים, והוא יתברך כשלעצמו הוא עצם הטוב בלא שום תערובת של רע ח"ו, וממילא הרי אין שום מקום למציאות קיום הרע בבריאה.

בזמן הזה הרע מעמיד פנים של מציאות - כדי להניח מקום לבחירה

אלא שלעת עתה נתן הקב"ה איזה כח להסט"א וחילותיו להעמיד איזה דמיון ואחיות עינים כאילו היא יש לה אכן איזו מציאות וחשיבות. והטעם בזה הוא כדי להעמיד את כח הבחירה בעולם, שיהא הכח והיכולת לאדם בנפשו לבחור בטוב או בהיפך, וכדי שיהא מקום לקבלת שכר ועונש וכדומה. כי אילו היה נגלה לעין כל האמת בעצם מציאות הרע - שכל כולה אפס ותהיה ולהבל ממש דמה, הרי לא היה שום בן אדם בר דעת בוחר בעולם בדברים כאלו שאין להם באמת שום מקור וחשיבות. ולכן נתן הקב"ה רשות ויכולת לצד הקליפה לפתות את בני האדם בזה שתעמוד פנים ודמיון כאילו יש לה באמת איזו מציאות וישות, ועל ידי כן יוכלו אנשים להתפתות בה, ויהא מקום למצב של בחירה בין טוב לרע בעולם, ומקום לגמול ולשלם לכל איש ואיש כמפעלו בעולם הזה.

פטרון הגליון - טבת

נתנדב ע"י ידידנו הנכבד
מוה"ר יוסף יהודה ניסענפעלד הי"ו
זכות הפצת התורה יעמוד לו ולכל משפחתו

לכל אדם שנברא
עלי אדמות הכין
הקב"ה מראש
מקום קבוע
ומנוחה ראויה
שבו יגור ויימצא
תמיד בכל משך
ימי חייו, והוא
מקום מנוחתו
שברא הקב"ה
לצורכו ולשמשו.
והנה המקום
הנכון שהוכן
לאדם הראשון
יציר כפיו של
הקב"ה בעת
שנברא היה הגן
עדן

~
ארץ ישראל היא
הארץ הנעלה
והמובחרת שבכל
הארצות, ועל כן
היא שייכת לעם
הנבחר, והיא
הארץ שבה
הש"ת ליתנה
לעמו החביב
אצלו מכל עם
ולשון, כי היא
משתייכת להם
מצד עצמם
וטבעם. והנה
הארץ הקדושה
הזאת יש בה
הארה קצת מגן
עדן, שמאיר בה
מעין אותו אור
נעלה שהיה מאיר
לאדם הראשון
בגן עדן מקדם

לבוא בגמר התיקון, הנה כמו כן נודע (תנחומא תצא יח) **שעיקר מחיית עמלק תהיה בזמן העתיד בביאת משיח צדקנו**, שאז ימחה שמו לגמרי ויהא השם שלם והכסא שלם, כי בזמן ההוא שיבוא העולם לשלימות תיקונו, תתבטל כל אהיות העינים של הקליפה שהעמידה את עצמה בזמן הזה כמציאות וישות כלשהי, ותתברר לכולם האמת הנכונה שאין לרע שום מציאות כלל, וכל כולו אינו אלא שקר ודמיון, וממילא לא ישרא אך טוב בעולם, שהוא הוא המציאות האמיתית היחידה שישנה.

תלה הכתוב מחיית עמלק בביאת הארץ

והנה ע"פ הדברים האלה יבואר מה שקבעה התורה ענין מחיית עמלק לעת ביאת הארץ, ואמרה 'והיה בהניח ה' אלקיך לך מכל אויבך מסביב בארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה לרשתה', הנה אזי 'תמחה את זכר עמלק מתחת השמים', ויש להבין מה השייכות המיוחדת לעיקית זכר עמלק לביאת ומנוחת כלל ישראל בארצם שהנחילים הקב"ה.

הגן עדן הוא המקום הראוי ומתאים לדרגת האדם

כי הנה נודע שארץ ישראל היא הארה ממקום הגן עדן שהושם שם אדם הראשון בשעה שנברא בראשית היצירה, ובה מאיר מעין הארת הקדושה שהיתה מאירה בגן עדן מקדם. כי לכל אדם שנברא עלי אדמות הכין הקב"ה מראש מקום קבוע ומנוחה ראויה שבו יגור ויימצא תמיד בכל משך ימי חייו, והוא מקום מנוחתו שברא הקב"ה לצורכו ולשמשו. והנה המקום הנכון שהוכן לאדם הראשון יציר כפיו של הקב"ה בעת שנברא היה הגן עדן, שהמקום הזה עלה במחשבת הצור תמים שהוא הוא המתאים ביותר למדרגת האדם שברא כרצונו שצריך להנות מזיו השכינה וכו', ולכן העמיד הקב"ה את האדם בגן עדן, וכמו שנאמר (בראשית ב. טו) 'ויקח ה' אלקים את האדם ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה'. ודייק הכתוב לשון 'ויניחהו' - מלשון מנוחה, כי אכן זהו מקום מנוחת האדם, כאשר הוא עומד ונמצא במקום הראוי לו, אותו קבע לו יוצר ובורא כל הנשמות.

האדם נתגרש מגן עדן אחר חטא עץ הדעת

ואחר שחטא האדם באכילתו מעץ הדעת, נפל ממדרגתו הרמה שהיה בה בשעת יצירתו ונתגרש ממקום מושבו בגן עדן, וכמ"ש (שם ג, כג-כד) 'וישלחהו ה' אלקים מגן עדן וגו' ויגרש את האדם, והיינו שניתן האדם בנירושין להיות שלוח ומגורש מהמקום שהיה ראוי שיהיה בו אהלו בתחילה. וזאת עד לזמן התיקון השלם שאז תתוקן מדרגת האדם בשלימות וישוב לאיתנו ולמעלתו הראשונה, שאז יזכה לחזור ולקבוע מקום מושבו בגן עדן כמקדם.

טעם הגירושין - כדי שלא יטעום מהעץ החיים

והטעם שבעטיו נתגרש האדם מגן עדן, הוא מה שאמר הכתוב שם (פסוק כ"ב) 'ויאמר ה' אלקים הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע, ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם'. כלומר, שמכיון שהאדם הוא עתה בעל בחירה לדעת טוב ורע ולא יבצר ממנו כל אשר יזווג לעשות, הנה פן ישלח ידו עתה לאכול גם מעץ החיים וע"ז יחיה לעולם, ובאמת אין הוא ראוי עתה לכך, כיון שלאחר החטא שנתערבה בו והמתת עתה יש בו הרבה חלקי רע, ושוב אין הוא ראוי לטעום עתה מעץ החיים עד שיזכך ויתלבן מהטומאה הנמצאת בו. ועל כן נתגרש מגן עדן, ולא יזכה לשוב אליו רק לעתיד בעת קץ כשיתוקן ויתעלה למדרגתו כבתחילה.

ע"י אכילה מעץ החיים מכירים במציאות של אמת ובטל כח הבחירה

והדברים מתבארים היטב ע"פ האמור לעיל. כי הנה נתבאר בגילוי הקודם כי ענין ה'חיים' הנכונים היינו כל דבר שיש לו מציאות אמיתית, וכדרך שהקב"ה - שהוא בלבד הוא מציאות של אמת - הוא 'חיי החיים', כי כל דבר שהוא מצוי באמת הרי הוא חי וקיים לעד, ורק זה נקרא שיש לו 'חיים'. והנה אכילת האדם מן עץ החיים היינו שהוא בא להכרה ברורה מה אכן נחשב למציאות קיימת, ואיזה דבר חשוב כמציאות של אמת המקבל חיותו וקיומו מאת הבורא ברוך הוא מקור החיים. והיינו שבאשר האדם זוכה לטעום ולחיות בנועם צוף מתוקות עץ החיים, והוא מרגיש את החיים הנצחיים הבאים מכה האכילה מעץ החיים, הרי הוא בא לידי ידיעה בהירה מהי אכן מציאות אמיתית, ולהיפך, איזה דבר הוא רק דמיון שוא ופיתוי עינים של הסט"א והקליפה.

ועל כן לאחר שחטא האדם, רצה הקב"ה שלא יינטל ממנו לעת עתה כח הבחירה והיכולת לשמוע לפיתוי ההבל של יצר הרע, לכן שילח אותו ממקום מושבו בגן עדן, ולקח ממנו את ההכרה וההרגשה במהות החיים האמיתיים והמציאות האמיתית, ויכול הוא להתפתות לדמיונות שוא ושקר שמעמידים הסט"א והחיצונים בהבליהם, עד כדי שיש לו בחירה שוה ושקולה לטוב ולהפכו. וזו אכן עבודתו של האדם משך ימי חייו עלי אדמות, לידע ולהכיר מה דבוק בחיים נצחיים ויש לו מציאות קיימת, ומאידך מהי מציאות של שוא והבל בלבד שעליו להתרחק ממנה.

לכל אומה ולשון יש מקום המתאים להם מצד טבעם

והנה כדרך שהוא אצל האדם הפרטי - שנברא במקום הראוי ושייך לו המתאים למדרגתו ולצרכיו כנ"ל, הנה כמו כן הוא בכללות בני האדם, שברא הש"ת את ריבוי האנשים בעולם באופן שיש לכל הבורת בני אדם המשתייכים להדרי מקום ביישוב הארץ השייך להם ומתאים להנהגתם ומהותם. ולכן הטביע הקב"ה בטבע העולם שלכל אומה ולשון תהא ארץ ומדינה המיוחדת להם בעצמם, והיא היא המקום הראוי למחשבם ומציאות צורתם בעולם הזה.

ארץ ישראל שייכת לעם הנבחר

והנה ארץ ישראל היא הארץ הנעלה והמובחרת שבכל הארצות, ועל כן היא שייכת לעם הנבחר, והיא הארץ שבה הש"ת ליתנה לעמו החביב אצלו מכל עם ולשון, כי היא משתייכת להם מצד עצמם וטבעם.

הארץ הקדושה היא מעין הגן עדן - וניתנה לבני ישראל שהיו כלולים בתוך אדם הראשון

והנה הארץ הקדושה הזאת יש בה הארה קצת מגן עדן, שמאיר בה מעין אותו אור נעלה שהיה מאיר לאדם הראשון בגן עדן מקדם. והדבר מובן היטב גם ע"פ פשוטות, שהרי כדרך שאדם הראשון - שהיה כולל בתוכו את כל נשמות בני ישראל - נברא בגן עדן שהיה המקום המיוחד ההולם לאדם השלם הזה, הנה כמו כן כללות העם שהיה כלול בתוכו ניתן גם להם מקום יישוב הדומה לגן עדן, וכמו שכל בני ישראל הם ענפים ופארות שיצאו מהאדם, כמו כן ניתנה להם ארץ חמדה שהיא ענף ותולדה מגן עדן.

שלימות ירושת הארץ לעת"ל - באופן שתדמה ממש לגן עדן

אך כיון שלעת עתה מגורש האדם מגן עדן, לכן

עדיין לא זכינו גם לירושת הארץ בשלימותה, כי כל מה שכבר זכו ישראל ליכנס ולירש את הארץ, לא היה עדיין בתכלית שלימות מדרגת ירושתה, אלא רק באופן שמאיר בה מקצת האור שהיה מאיר בגן עדן. ורק לעתיד לבוא יירש אותה בשלימות, ואזי תתעלה מעלת הארץ להיות דומה ממש לגן עדן, כדכתיב (יחזקאל לו, לה) 'ואמרתי הארץ הלזו הנשמה היתה כגן עדן, והיא בזמן שישבו האדם למעלתו הנרצה כמו שנברא, שאז יזכה גם לחזור למקום מושבו בגן עדן.

הגלות דומה לגירושי האדם מגן עדן

[ואכן מצינו בחז"ל שדימו את גלות ישראל מארצם לגירושי האדם מהגן עדן. כמו שאמרו ז"ל (בבב"ר יט, ט) רבי אבהו בשם רבי יוסי רבי רבי חנינא והמה כאדם עברו ברית (הושע ו, ז), אמר הקב"ה, אדם הראשון הכנסתיו לגן עדן, וצויתיו, ועבר על צווי, ודנתיו בגרושין ובשלוחין, וקוננתי עליו איכה, וכו' ויאמר לו אִיָּהָה - איכה כתיב. אף בניו, הכנסתים לארץ ישראל, וצויתים, ועברו על צווי, ודנתו אותם בגרושין, וקוננתי עליהם (איכה א, א) איכה ישבה בדד, עכ"ל].

גילוי דרגת עץ החיים בארץ ישראל

והנה כמו שבגן עדן ניצב עץ החיים, שעל ידו יש הכרה והשגה לאדם במדרגת חיים נצחיים ובענין מציאות האמיתית שבעולם, הנה כמו כן בארץ ישראל - שהוא דומה לגן עדן כאמור - שורה בה דרגת עץ החיים, וכמו שפירשו בזה"ק (ח"ג קנז). על מה שאמר משה רבינו למרגלים בעת הליכתם לארץ ישראל 'זמה הארץ וגו' היש בה עץ אם אין' (במדבר יג, ט), וביאר בזה"ק 'מאי עץ דא אילנא דחיי', כלומר שאמר להם משה רבינו שיסתכלו בה לראות אם מתגלה בה דרגת עץ החיים, שהוא עיקר ענין ירושת ארץ ישראל. ואם היו מוצאים בה את בחי' עץ החיים, אזי היו זוכים אז לשלימות דרגת ירושתה, בדומה למדרגת אדם הראשון בגן עדן.

ע"י ההכרה בעץ החיים שבאר"י זוכים לבער קליפת עמלק

והנה לפי האמור לעיל שע"י הטעימה מעץ החיים זוכים להכרה ברורה ואמיתה במהות החיים והמציאות האמיתיים, ומאידך יכולים להשיג שכל הרשעה כולה איננה מציאות אמיתית כלל והיא רק דמיון של שוא ושקר, נמצא, שכפי כמה שזוכים לירש את ארץ ישראל - שבה מתגלה מדרגת עץ החיים, כמו כן יכולים לבטל ולהכניע את הסט"א וחיילותיו, כיון שמתקרבים למקום גילוי עץ החיים שבו מתגלה אפסיותם והבלם. הנה לפי זה שפיר אמר הכתוב בענין מחיית קליפת עמלק - שורש הסט"א והטומאה, 'והיה בהניח ה' אלקיך לך מכל אויבך מסביב' - כלומר כאשר תזכה לבוא אל המנוחה ואל הנחלה, והיכן זה 'בארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה לרשתה' - והיינו בארץ ישראל שהיא דומה למקום מנוחת האדם בגן עדן, הנה שם דוקא 'תמחה את זכר עמלק מתחת השמים', כי שם דייקא תרגיש ותכיר את אמיתות מציאות הקדושה, ומאידך את אפסיות ושקר הקליפה, כי ע"י התגלות בחי' עץ החיים שבארץ הקדושה הקובע ומגלה את מהות מציאות האמת, יכולים להכיר את השקר וההבל של הקליפות והחיצונים, וממילא יכולה להתקיים שם מחיית עמלק וביטול הקליפה בשלימות.

בעשרה מאמרות, שהם מאמרי פיו בכיכול שאמר את והיה העולם. והנה כל התיבות והדיבורים שיוצאים מפי

תיבות נעשים מצירופי אותיות יחד

הנה נודע שהש"ת ברא את העולם וכל הנמצא בו

ועתה נבוא בס"ד להעמיק יותר בענין שורש מציאות הרע, ובאופן הכנעתו וביטולו וגילוי אפסיותו.

טוב ולא רע: מציאות הרע הוא לעומת דרגת 'טוב' ואינה מציאות לעומת דרגת 'חיים'

אדם, נעשים ע"י צירופי אותיות, והיינו שמצטרפים יחד כמה אותיות פרטיים מהא'ב' עד שמהם נעשים תיבות ומילות. וכגון תיבת 'טוב' היא מצירוף אותיות ט'ו'ב' יחד, שבהצטרפותם כאחד נעשה תיבה זו של 'טוב'. ובדומה לזה הם גם מאמרות שנאמרו מפי עליון כביכול כמו שיבואר.

עצם האותיות הם למעלה מהשגת האדם

והנה אע"פ שכל הנבראים שבבריאה נבראו רק בכח צירופי האותיות שבתוכיות, שהרי כולם נבראו ע"י מאמרים - הבאים מהצטרפות כמה אותיות ביחד, מפל מקום גם עצם האותיות הם מציאותיות כשלעצמם, כי גם אות א' נחשב למציאות קיים, וכמו כן האות ב' וכו'. אלא שההבדל ביניהם הוא, שעצם מציאות האותיות הם למעלה משכל הנברא, כי אי אפשר להבין ולהשיג את עצם האותיות, כי הינם למעלה מהשגה והבנת אנושי. משא"כ מציאות התיבות שייכים גם להשגת הנברא, כי יש להם פירוש פשוט המובן לשכל כל אדם גם כן.

אין לנו השגה אלא במדרגת 'טוב' ולא בבחי' 'חיים'

ועומק הענין הוא, כי הנה אמרנו שישנה מציאות ה'חיים' המורה על עצם המציאות של כל דבר. אך מדרגת החיים היא למעלה מהשגתנו, כי בזמן הזה אין לנו השגה אמיתית ובהירה במהות החיים האמיתיים כנ"ל, שמתעם זה עדיין יכולים להתפתות למציאות השוא של הסט"א. אך למטה ממנו ישנה מדרגת ה'טוב', שדבר זה הוא אכן בהישג ידם של בני אדם, שהרי כל אחד יכול להכיר מהו ענין טוב ואיזה דבר הוא רע. [אלא שנעלמת מאיתנו הידיעה וההכרה הברורה שהטוב בלבד מקושר לחיים, ואילו הרע אין לו שום מציאות וחיות באמת].

הקב"ה מתגלה בעוז' בלבוש ה'טוב'

והנה ענין הבריאה היא, שהאור אין סוף ב"ה מתגלה להאיר בפועל, והוא בא ומתלבש בעולם הגבול. והנה כאשר הוא יתברך מופיע בהדרגה בעולם הזה, הרי הוא מתגלה בלבוש ה'טוב', והיינו שכל העולמות וכל הנבראים שבתוכם - שהם התגלות ה'בפועל' של הבורא ב"ה, כולם מתגלים באופן שניכר בהם מציאות ה'טוב', והיינו שיכולים להכיר בהם את ה'טוב' ה' לכל' וכדומה. [אלא שבאמת אין הכוונה בהם רק לטוב עצמו, אלא למהות החיים הכלולה בהם, דהיינו המציאות האמיתית, אלא שזהו למעלה מהשגתנו עתה כאמור].

'וירא אלקים כי טוב' - כח הקיום בבריאה

וזהו מה שנאמר בכל יום במעשה בראשית 'וירא

אלקים כי טוב', ופירש שם הרמב"ן (בראשית א, ד), שענין הטוב הזה הוא להורות על עמידתם וקיומם כהפצו, והיינו שהקב"ה נתן בהם כח הקיום להתקיים לעד, והוא מה שהינם 'טוב', שכיין שהם 'טוב' יש להם מציאות קיימת. כי כאמור ה'טוב' הוא ההתלבשות של מציאות החיים, שבעולם הזה הוא מתגלה בדרגת ה'טוב'.

האותיות עצמם הם בבחי' 'חיים' שלמעלה מהבריאה

והנה כל זה היא מדרגת התיבות בלבד, שהם המאמרות שבהם נברא העולם, שהם שייכים לדרגת ה'טוב' המובן ומושג לנבראים, וכנ"ל שזהו מה שיכולים בני אדם להשיג בשכל האנושי. אך למעלה מהם היא מדרגת האותיות עצמם, שאינם בדרגת 'טוב' לחוד, אלא הם גילוי של מציאות ה'חיים', שהרי אין יכולים להשיג את ה'טוב' הנמצא בעצם האותיות, כי הם למעלה מהשגה, אלא שהם מציאות של 'חיים' עצמם, בחי' אלוקית שקודם הבריאה שאינה מתגלית בעולם.

[ונראה הדבר ממה שבני אדם הגדולים שכבר יש להם דעת אין להם חיות כל כך בעצם האותיות, ורק הקטנים הם מקבלים חיות מאוד מהאותיות עצמם, והם חוזרים כסדר על אמירת ה-א'ב'. כי כאמור עצם קדושת האותיות היא למעלה מהשגה, ובני דעת אין משיגים כלל את הטוב והנעימות בהם, ורק נקודת עצם היהדות הדבוק במקור החיים למעלה מהשגה - היא המקבלת חיות ממנה].

מציאות הרע היא רק במדרגת התיבות, ולא בדרגת עצם האותיות

והנה שורש כל מציאות הרע מתחלת רק במדרגת התיבות, שהרי רק בהם שייך מציאות כזה של רע, שהרי האותיות עצמם הם כולם קדושים וטהורים, ואין בהם רע כלל, אבל בדרגת התיבות, שאין מתגלה בהם אלא בחי' ה'טוב' גרידא, הנה לעומת 'טוב' הרי ישנה גם מציאות של רע. והיינו שכדרך שמצטרפים אותיות באופן הטוב, וכגון כאשר מצטרפים אותיות ט'ו'ב' ל'צירוף תיבת טוב, הנה כמו כן יכולים גם לצרף אותיות באופן רע, והיינו כאשר מצטרפים אותיות ר'ו'ע' נעשה צירוף של רע. אמנם בדרגת האותיות עצמן אין שום פגע רע, שהרי כל האותיות בפני עצמם הם טובים וקדושים, כי אות ר' כשלעצמה אין בה רע כלל, וכן אות ע' היא טוב גמור, וכדומה. ונמצא שכל מציאות הרע לא התחילה אלא במקום צירופי התיבות, שהיא דרגת 'טוב' לבד, ואילו כאשר מתעלים למדרגת האותיות, דרגת ה'חיים' שם אין שום מקום למציאות הרע.

ג.

סומך ה' לכל הנופלים: מכח התגלות שער הנ' מתבטלות הקליפה והרע

לא נאמר נון' באשרי כיון שיש בה נפילה

והנה איתא שם בגמ' 'אמר רבי יוחנן מפני מה לא נאמר נון' באשרי, מפני שיש בה מפלתו של שונאי ישראל, דכתיב (עמוס ה, ב) נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל וכו', אמר רב נתנן בר יצחק אפילו הכי חזר דוד וסמכן ברוח הקדש שנאמר (תהלים קמה, יד) סומך ה' לכל הנופלים' ע"כ.

הסט"א חושבת שיש לה אחיזה באות זו

והכוונה בזה י"ל, כי הנה מכל האותיות שמדמה הסט"א שיש לה אחיזה בהם ע"י צירופים לא טובים, הנה ביותר יש לה אחיזה באות נ', המורה על נפילה כמבואר, ואשר לכך אכן לא אמרה דוד המלך ע"ה בפירוש בפסוקי אשרי, כיון שמורה על נפילה לא תוסיף וגו' ח"ו.

נפילת אות הנ' היא רק כדי לבטל ולהפך את הסט"א עצמה

אך באמת בודאי אין לסט"א אחיזה כלל בשום אות

הרע איננה מציאות אמיתית כיון שכל התהוותו היא מצירופי אותיות שאין בהם רע

אך מכל מקום כיון שכל עצם מציאות התיבות היא רק מכה האותיות, שהרי התיבות הינם רק צירופים שונים מהאותיות עצמן, נמצא שבאמת אין שום מקום למציאות הרע כלל, שהרי אין להם שום מציאות אמיתות.

והמשל לזה היא בריאת החמץ - המורה ליצר הרע וסט"א כידוע - הנעשה ע"י הצטרפות קמח ומים ביחד. כי הנה קמח בפני עצמו אין בה חימוץ כלל, וכן המים כשלעצמם ג"כ אינם מחמיצים, ורק כאשר מצטרפים יחד קמח ומים, הנה נתהווה שם איזו מציאות של אי-מציאות, שהוא כח האויר המתערבת שם, ומוליד את טבע החימוץ שלא היה שם לפני כן. הרי שבעצם אין כאן מציאות אמיתית של חימוץ, שהרי כל אחד משניהם הקמח והמים אין בו חימוץ כלל, ורק צירופם יחד גורמת שיתערב בהם איזה דבר זה שאין בה מציאות אמיתית כלל, והיא המולידה את החימוץ. והוא רק תופעה זרה שמתהווה כאן כי במציאות אין רק קמח ומים ולא חמץ.

ועד"ז נמי הוא מציאות הרע המתהווה מצירופי האותיות, שבאמת אין לה שום מציאות אמיתית, שהרי כל אות בפני עצמה היא טוב מאוד, ואין בה שום רע כלל, ורק ע"י הצירופים יכול להתהוות מציאות כזו של צירוף רע, עד שגולל ממנה מציאות הרע, אבל לאמיתו של דבר איננה מציאות כלל. אלא שכאמור במדרגת התיבות, שהיא דרגת הבריאה שלפנינו, לא מתגלה זה, ובה נעלם המציאות האמיתות שאין לרע שום מציאות, כי בעוה"ז נעלמה ממנו השגה זו שכל הרע איננה נחשבת למציאות כלל. ורק כאשר מתעלים לדרגת האותיות, שם מתגלה מדרגת ה'חיים' עצמם, וע"י הכרה זו מתבטלת לגמרי כל הרע והקליפה.

ע"י אמירת תהלה לידוד שהוא ע"פ סדר האותיות זוכים להתקשר לדרגת חיים נצחיים

ובכך יבואר מאמר חז"ל (ברכות ד,') 'כל האומר תהלה לידוד בכל יום שלש פעמים מובטח לו שהוא בן עולם הבא', ומבואר שם בגמ' שהוא משום משום דאתא באל"ף בית', ע"י"ש. ויש לבאר ע"פ האמור, כי מזמור זה המיוסד על סדר הא"ב' מורה על גילוי קדושת עצם האותיות, והנה האומר אותו בכל יום ומקשר עצמו לדרגת האותיות, וזכה בזה להכרה במדרגת האותיות, שהוא ענין גילוי עצם החיים, ובהו מובטח לו שהוא בן עוה"ב, ששם מתגלה בחי' חיים אמיתיים, חיים נצחיים, שהם דרגת קדושת האותיות.

ביטול קליפת עמלק ע"י התגלות עץ גבוה חמישים

וכן מצינו כי ביטול קליפת עמלק הוא בהתגלות דרגת שער הנ', והוא שכאשר מתגלה דרגת עץ החיים הרי מתבטל כח הרע והסט"א כנ"ל, כי שם מתגלה שכל עצם מציאות איננו רק הבורא ית', חיי החיים ב"ה, והוא בלבדו הוא מציאות האמיתות, ואין לסט"א שום מקום קיום בעולם, ונמצא שבהתגלות שער החמישים מתבטלת כל כוחות הרע והקליפה, והיא ענין סמיכת הנופלים הנ"ל, לבטל את צד הרע ולהגביר כח הקדושה בעולם.

ביטול קליפת עמלק ע"י התגלות עץ גבוה חמישים

וכן מצינו כי ביטול קליפת עמלק הוא בהתגלות דרגת שער הנ', והוא שכאשר עשה המן העץ גבוה חמישים - המורה לשער החמישים כנודע, ורצה לעלות לשם, הרי מה באה כל עצם מפלתי. והיינו כאמור כי כאשר מתגלה עץ החיים הרי שם מתבטלת כל מציאות הרע, כי מתגלה שאין לרע שום מקום מציאות כלל, ורק לטוב יש כח קיום וחיות באמת, הנמשכת מאת האין סוף ב"ה בעצמו מקור כל החיים.

נקודות:

שורש כל מציאות הרע מתחלת רק במדרגת התיבות, שהרי רק בהם שייך מציאות כזה של רע, שהרי האותיות עצמם הם כולם קדושים וטהורים, ואין בהם רע כלל, אבל בדרגת התיבות, שאין מתגלה בהם אלא בחי' ה'טוב' גרידא, הנה לעומת 'טוב' הרי ישנה גם מציאות של רע. והיינו שכדרך שמצטרפים אותיות באופן הטוב, הנה כמו כן יכולים גם לצרף אותיות באופן רע. אמנם בדרגת האותיות עצמן אין שום פגע רע, שהרי כל האותיות בפני עצמם הם טובים וקדושים, כי אות ר' כשלעצמה אין בה רע כלל, וכן אות ע' היא טוב גמור

א.

רמזי השמוה"ק בהכאת המצרי

ויאמר מו שמך לאיש שר ושופט עלינו הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי, ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר (ב. ד.).

הרה"ק מנה"ש מעבולעזי"ע רמז בפסוק זה, כי יש שני שמות הק' בשם של ע"ב תיבות, השם הקטן ביותר במנין הגי' הוא השם הכ"ו שהם אותיות הא"א, והשם הסמוך לו מאחריו הוא אותיות יר"ת, והוא הגדול ביותר במנין הגי'. ושני שמוה"ק אלו נרמזו כאן, כי ראשי התיבות ה'להרגני א'תה א'זמר הוא השם הא"א, ואילו סופי התיבות כ'אשר ה'רגת' את המצרי' הם השם יר"ת (כי התיבות 'את'המצרי' מחוברות ביניהם בסיומן מקף, ונחשבות בענין זה לתיבה אחת. או שמחשיבים את שני אותיות ת' כאחד), עכדה"ק.

ויש להוסיף על פי דבה"ק, כי אכן כאשר הרג משה רבינו את המצרי כתוב 'ויפן כה וכה' (ב. ד.) והוא בני' קטן גדול, לרמז על אלו השמוה"ק שהם הקטן והגדול ביותר. עוד יש להוסיף בענין שמוה"ק אלו, כי בספה"ק ברית כהונת עולם מפרש כמה פעמים בענין השם בן ע"ב תיבות, שהוא מכוון לשם הוי"ה במילוי יוד"ן (יוד ה"י ויוד ה"י) העולה ע"ב. ולפי זה נמצא כי יש בשם זה כ"ו שמות כנגד שם הוי"ה פשוט, ועוד מ"ו שמות כנגד אותיות המילוי. וזהו ענין ב' השמות הנ"ל, כי שם הא"א הוא השם הכ"ו במספר, שהוא השם האחרון המכוון כנגד אותיות הוי"ה פשוט. ואילו השם יר"ת הוא השם הכ"ו, הראשון בין השמות המכוונות לאותיות המילוי.

ושני שמות אלו הם בני' איש' עם אשה', לפי שהם כנגד שם הוי"ה פשוט ומילוי כנ"ל, והרי האותיות הפשוטות הם בחי' דבר, ואותיות המילוי הן בחי' נוק' כידוע [כמו שם הוי"ה במילוי א' (יוד ה"י ויוד ה"י), שהוא בני' אדם', והמילוי לבדו הוא בני' יחוד]. והמצרי פגם ביחוד איש ואשתו כאשר קלקל עם האשה הישראלית, ולכן הרגו משה רבינו באלו השמות. ולכן באו דתן ואבירם בטענות על הדבר, כי הרגישו שהוא חושד בהם כי יש להם נגיעה בפגם זה בענין היחוד, כי מחלוקת הוא פגם בענין של יחוד.

והנה זה השם בן ע"ב תיבות, הוא השם של קריעת ים סוף. ולכן נרמז קריעת ים סוף בענין זה במאמר 'ויפן כה וכה', כי 'ויפן' עם ב' פעמים 'כה' הוא בני' ים סוף, ולכן אמר 'כה וכה', כי 'ויפן' הוא בני' סוף, ואילו 'כה' עם 'כה' הם שני חלקי הים' שנבקע [ובנמצע יש ו', כנגד משה משה שבקע את הים]. ובהו מבואר למה הרגישו דתן ואבירם בענין זה ביותר, שכן היתה להם שייכות מיוחדת עם קריעת ים סוף, כדאי' במדרש (ע"י באר מים חיים' בשלהי ד. ט.) שנבקע הים עבור דתן ואבירם במיוחד. וע"כ הביט משה רבינו כה וכה וראה שהמצרי אין הוא כדתן ואבירם, וזהו ויירא כי אין איש'.

ב.

המהלך של יציאת מצרים מן הב' אל הא'

ויאמר כי אחי"ה עמך, וזה לך האות כי אנכי שלחתך, בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקי"ם על ההר הזה (ג. י.).

יש שני מהלכים כלליים בהנהגת הבריאיה, והנהגת הטבע שהיא בחי' מעשי בראשית, ועיקר ענינו ב'ספר היצירה' הוא ספר בראשית. והנהגת הניסים שהיא בחי' יציאת מצרים שנשלמה במתן תורה, והיא ענין 'ספר הגאולה' הוא ספר שמות. ויש חילוק גדול ביניהם, כי מעשי בראשית מתחילים עם האות ב' של 'בראשית', ואילו מתן תורה שהיא עיקר ותכלית יציאת מצרים מתחילה באות א' של 'אנכי' [וביאור הענין בקצרה הוא, כי מצד מעשי בראשית אין מתגלה אהדות הנבוא ית' בשלמות, ונראה כאילו יש כאן שנים שמתאחדים, וזהו בחי' אות ב'. אבל במתן תורה נתגלה בשלמות כי אין עוד מלבדו (דברים ה. לה), ולכן יש רק אחד בלבד, שהוא בחי' אות א', ואכמ"ל]. ולכן מתחיל חומש שמות עם בני ישראל 'הבאים' מצרימה, ואמר איש וביתו 'באו',

שענינו הוא תיבת 'בא', המורה על האות ב' המתעלה לבחי' אות הא'. וכן פרשת יציאת מצרים היא פרשת 'בא', כי אז התחילו כבר ללכת במהלך להגיע מן הב' אל הא'.

ומעתה מבואר, כי כל שליחותו של משה רבינו להתחיל את הגאולה, היתה להעביר את העולם מבחי' הב' של בראשית אל הא' של אנכי. ולכן אמר לו הקב"ה וזה לך 'האות' בני' ב' במילואו (ב"ה), ומסיים כי 'אנכי' שלחתך, והיינו שיעלה וירומם את העולם מן הב' אל הא' 'אנכי', כי 'אנכי' בני' אל"ף. ועל זה טען משה שאינו יכול לעסוק בזה כי הוא 'כבד פה וכבד לשון' (ה. ט.), כי 'כבד פה' הוא בני' אל"ף ו'כבד לשון' הוא בני' ב"י"ת, ובא לטעון כי אין הוא יכול לצרף את הא' אל הב'. ועל זה הבטיח לו הקב"ה 'ואנכי אחי"ה עם פיך' (ה. ט.), שהוא יהיה בעזרו לצרף את הא' של אנכי אל מדרגת שאר כ"א האותיות בני' אחי"ה'.

ג.

מדרגת נבואת משה רבינו העתיד כמו הוה

וזה לך האות כי אנכי שלחתך, בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקי"ם על ההר הזה (ג. י.).

מפשטות לשון הכתוב נראה כי מתן תורה העתידה להיות, היא האות למשה רבינו על שליחותו. וזה צריך ביאור, אך יכול דבר העתיד להיות ועוד לא היה, לשמש אות על ההוה. ואכן רש"י מפרש שני פירושים אחרים בזה, עיי"ש.

ויש ליישב גם את פשט הכתוב, שהרי אמרו חז"ל (יבמות מט.) כי כל הנביאים התנבאו באספקלריא שאינה מאירה, אבל משה רבינו התנבא באספקלריא המאירה. ולפי זה יש לומר, כי אין הכי נמי על פי מדרגת נבואת כל הנביאים, אין ראיית הדבר העתיד להיות נחשבת כמו ההוה עכשיו, שהרי אין היא ברורה כל כך כמו ההוה. אבל כאשר משה רבינו ראה בנבואתו איזה דבר היה זה ברור כל כך כמו ההוה [כמו שמצונו בו שכתב 'וימת שם משה' (דברים יד. ט.) כאשר היה בחייו, כי ראה זאת בבירור כמו דבר ההוה]. ולכן היה משה רבינו יכול לקבל 'אות' על דבר, מכח דבר העתיד להיות, כאשר ראה אותו בתכלית הבהירות. ולכן אמר לו הקב"ה וזה לך' האות, כי רק עבורו לפי מדרגתו הגדולה, הרי זה יכול להיות אות.

ד.

משה רבינו ביקש לגלות את שמות אחי"ה הפשוטים

ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם. ויאמר אליה"ם אל משה אחי"ה אשר אחי"ה, ויאמר כה תאמר לבני ישראל אחי"ה שלחני אליכם (ג. יג. ד.).

יש לפרש את ענין שאלת בני ישראל 'מה שמו', ומה שאמר הקב"ה למשה רבינו להשיב להם, שמוכיר ג' פעמים שם אחי"ה, וטעמא בעי.

ויש לומר כי שם אחי"ה מורה על מה שהקב"ה נמצא עמנו כביכול בגלות, כמו שפירשו חז"ל (ברכות ט.) 'אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה לך אמור להם לישראל אני הייתי עמכם בשעבוד זה ואני אחיה עמכם בשעבוד מלכות'. ויש לומר כי את ענין זה כבר הרגישו כלל ישראל באיזו מדרגה בהיותם בגלות מצרים, אלא שלא השיגו אותו על ברוי כאשר יתבאר. ועל זה אמר משה רבינו שישאלו 'מה שמו', כי ירצו גם להבין את הנהגת הקב"ה עמהם בזה.

כי יש ג' אופנים איך לחשב את שם אחי"ה במילואו, כי אפשר למלאות את האות ה' שבו בני' מילויים, ולפי זה משתנה הגי' של שם אחי"ה במילואו, והם מנין קס"א (במילוי ה"ה) קנ"א (במילוי ה"ה) קמ"ג (במילוי ה"א), והם ג' בחינות שונות בענין שם קדוש זה. והנה כלל ישראל היה להם הרגש בזה שהקב"ה נמצא עמהם, אבל לא ידעו מהיכן זה מגיע. והיינו אשר שם אחי"ה השפיע עליהם בני' בחינותיו, אבל הם לא ידעו מה זאת, אלא הרגישו את ההשפעה

מבלי לדעת מהיכן זה נשפע. ויש לומר שהיינו שהרגישו את המילוי של השמות ולא את השמות הק' בעצמם, כי מילוי השם מורה על השפעתו והתפשטותו. וזהו שאמר משה רבינו 'ואמרו לי מה שמו', והיינו מה הוא השם שהם מרגישים את השפעתו. ולכן 'מה שמו' עה"כ הוא בני' ג' המילואים של שם אחי"ה בלי השמות אחי"ה בעצמם (ל"ף י"ח י"ד י"י, ל"ף ה' י"ח ה', ל"ף א' י"ח א'), כי כלל ישראל ישאלו 'מה שמו' מחמת הרגשתם בני' המילואים. ועל כך ענה לו הקב"ה בני' שמות אחי"ה, שאכן יגלה להם את השמות אחי"ה בעצמם, שהם המתפשטים בני' מילואים אלו.

וענין מה ששם אחי"ה שייך לזמן הגלות כנ"ל, הוא מפני ששם זה מורה על כ"ב האותיות כדאי' בספה"ק, כי אות א' הוא השורש לכל כ"א האותיות שלאחריו, וכ"א הוא בני' אחי"ה, ואכמ"ל. וכל ענין הגלות מקושר לביוריו והעלאת הניצוה"ק שהוא סוד כ"ב האותיות, וזהו ענין הגלות של יעקב אבינו למשך כ"ב שנים (מ"ב) אביו, וכך גם יוסף הצדיק פירש מאביו כ"ב שנה, וזהו ענין כ"ב בני' ימי הנמצאים, אשר כולם מורים כי ענין ביוריו הגלות מקושר לענין כ"ב האותיות.

ה.

משה רבינו ביקש לגלות את שם הוי"ה ככתבתו

ויאמר כי אדני' שלח נא ביד תשלח (ה. ט.).

איתא בתרגום יונתן כי ביקש משה רבינו שישלח הקב"ה כבר את פינחס, שהוא עתיד להשתלח לעתיד לבא עם משיח צדקינו.

יש לבאר את הדין ודברים שטען משה רבינו עם הקב"ה בענין זה, כי משה רבינו שאל בתחלת הדבר 'ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם' (ג. יג.) וענה לו הקב"ה כי 'יאמר אחי"ה שלחני אליכם (שם, טז.) והוסיף ואמר לו 'הוי"ה אלקי אבותיכם וגו' שלחני אליכם' (שם, טז.) וסיים ואמר 'זה שמי לעולם זה זכרי לדור דור' (שם).

ועל פי דברי התרגום יונתן הנ"ל, יש לומר כי משה רבינו שאל מיד בתחלת השליחות האם כבר יגיע אל התקון השלם העתיד לבא, ולכן שאל 'מה שמו' כי לעתיד לבא הרי יוכלו לומר את שם הוי"ה ככתבתו, ורצה לשמוע מהקב"ה אם כבר יגיעו לגילוי זה עכשיו בגאולה זו. אמר לו הקב"ה כי שם הוי"ה ממש עדיין לא יתגלה, אבל כלל ישראל יוכלו להתקשר עמו על שם העתיד, וזהו ענין שם אחי"ה. כי שם הוי"ה מורה על כך שהקב"ה מוהה את כל ההיות, ושם אחי"ה מורה על מה שאמר הקב"ה לפני בריאת העולם שהוא עתיד להוות את ההוי"ה. ולכן שם אחי"ה הנמסר לבני ישראל מורה על כך שעתידיהם הם לזכות לגילוי שם הוי"ה. ולכן אמר כי הוי"ה שלחני אליכם, אבל 'זה שמי לעולם' כמו שדרשו חז"ל (פסחים ג.) 'לעלם כתיב', שאין קריאת שם הוי"ה ככתבתו, כי אי אפשר לגלות את שם הוי"ה, ולכן יש כניוים על שם הוי"ה.

ועל כך טען משה רבינו 'והו' לא יאמינו לי וגו' כי יאמרו לא נראה אלקי הוי"ה' (ה. ט.), באמרו כי כלל ישראל לא ירצו בגילוי זה, כי ודאי הם רוצים כבר בגילוי שם הוי"ה בשלמות, באופן שהכינויים לא יסתירו על שם העצם המסתתר בהם. אמר לו הקב"ה כי עבור זה יתן בידו אותות ומופתים, שהוא ענין שבירת הטבע המיוסד על שם אלקי"ם שורש כל הכינויים [אלקי"ם] בני' 'עניני', ועל ידי שבירת הטבע יאיר בהם הארה משם הוי"ה. ענה משה רבינו ואמר 'לא איש דברים אנכי' (שם, ט), כי אם אי אפשר לבטא את שם הוי"ה כפירוש אין זה שליחות שלי.

ולכן הוסיף ואמר 'שלח נא ביד תשלח' כדברי התרגום יונתן, שהוא רוצה רק בגילוי העתיד להיות נביאת משיח. אבל הקב"ה אמר לו כי עדיין אין הזמן ראוי לכך, וצריך הוא לעשות את שליחותו באופן הזה. אבל הוסיף ופייסו כי אהרן אחיו יקבל הארה מבחי' זו של דיבור, ולכן 'הוא יהיה לך לפה' (שם, טז), שהרי אהרן הכהן אכן יוכל לבטא את השם באותיותיו אחת בשנה ביום הכיפורים, אע"ג שאין זה לפי דרגתך ממש, כי לפי דרגתך היה צריך לבטא תמיד את השם הוי"ה, מ"מ בזה יש כבר איזו הארה מן העתיד לבא נביאת משיח בכ"א.

אל תוכח לץ: ליצנות היא מגן ושריון נגד שיקול הדעת וכובד ראש

א. מושב לצים: המצב של ריקנות ששורר בקרבת הלץ

ליצנות היא תנועה הפוכה של זהירות | צריך ללמוד כל ענין של מוסר כמו סוגיא בנגלה | ליצנות אינה 'מוכרת' כלום רק עושה מצב של גיחוך והיתול | ברגע ששומעי המוסר עושים מצב של ליצנות - כבר אין נשמעים דברי המוכיח כלל | כולם מודים שהוא מדבר דברי שכל אבל שכל אינו 'מדבר' ללצים | מדת הליצנות הולכת יחד עם הלץ לכל מקום

ב. זדים הליצני: הלץ יודע את האמת ולכן הוא בונה חומה סביבו

אנשים טועים לחשוב שליצנות היא תכונה טבעית בנפש האדם | שורש הליצנות - האדם ירא לעמול על יראת שמים ובונה חומה סביבו | האדם עצמו טובע בנפשו את מדת הליצנות | הוא אינו רוצה שהשכל יעורר את מצפונו | לולא הליצנות כבר היה זוכה להיכנס לשער של עבודת השם | ליצנות אינה שכל אלא מידה

ג. אם ללצים הוא יליץ: הליצנות הגרועה ביותר שאדם אינו מחשיב שום דבר שבקדושה

ישנה ליצנות שנובעת מחוסר חשיבות והערכה לדבר שבקדושה | ליצנות היא דרך לבטא את הזלזול שהוא מרגיש כלפי דבר שאחרים מחשיבים | עיקר הטענה עליו הוא מדוע אכן אינו מחשיב יראת שמים ועבודת השם | מידות רעות הן חולאי הנפש | אם לא היו חולאים הללו מצויים מאד היו שולחים אנשים כאלה לדרוש ברופאים | התרופה לחולאים הללו הוא 'חכמת המוסר'

א.

מושב לצים: המצב של ריקנות ששורר בקרבת הלץ

ליצנות הוא 'מפסיד' של מדת הזהירות

המסילת ישרים כאן בפרק ה מאריך לדבר אודות חומר העוון של ליצנות; שזהו אחד מעיקרי 'מפסיד' הזהירות ומי שנדבק במידה זו הולך וטובע בים הגדול שאינו יכול להציל עצמו ממנו. הוא מסביר שזהו תנועה הפוכה של זהירות, כי מהות הזהירות היא 'שימת לב', שהאדם שם ליבו ודעתו לעבודת השם, וליצנות היא בהיפך זה, שאינו נותן דעתו למצוא דרך בעבודת השם ולא איכפת ליה כלל. ולכן הוא 'מפסיד' גדול של הזהירות.

כל ענין בחכמת המוסר הוא מסכת בפני עצמו

מדת הליצנות היא 'מסכת' בפני עצמה ואפשר להאריך בה ולפרטה לפרטים רבים. ולא רק הליצנות היא כך, אלא כל ענין של חכמת המוסר יש בו אריכות ועומק גדול. המסילת ישרים הרי פתח בהקדמתו ואמר שחכמת המוסר מוזנחת ורבה העזובה בה. בני אדם אינם מתבוננים בה ואין עושים מכך 'לימוד' כשאר הלימודים. בשאר חלקי התורה ישנם סוגיות רבות עם מפרשים - ראשונים ואחרונים - שמבארים ומעמידים אותם על בוריים בעיון ובהרחבה, אבל חכמת המוסר דומה כמי שעזבו אותה לנפשה. וזהו אכן מהלך מכוון מתכסיסי היצר 'א' אונטערגעשטעלטע תחבולה' שזיניחו אותה. היצר הרע קיבל רשות מן השמים לכך ואכן עלתה הדבר בידו שאין בני אדם מורגלים לעסוק בחכמת המוסר.

ללמוד עניני מוסר כמו שלומדים סוגיות בש"ס

חכמת המוסר היא חכמה עמוקה; היא 'חכמת הנפש' היודעת לפרש ולברר את האדם מרישא לסיפא, 'פון אויבן ביז אראפ', אין דבר נעלם ממנה, כל תנועה והרגשה של אדם יש לה מהלך מסודר עפ"י חכמת המוסר. היא 'חכמת ההשקפה' - היא נותנת לאדם את המבט הנכון איך לבחון כל דבר הנעשה בעולם, איך להסתכל על החיים באופן הראוי, איך מיסדים את חיי האדם על דרך התורה. וכגון לעניינינו, הוסיגיא של

דוגמא מבעל דרשן בישיבה

וניתן לכך דוגמא: מגיע בעל דרשן - משפיע או איזה ראש ישיבה - לדבר בישיבה, הוא בא לעורר את הבחורים לתורה ויראת שמים, מוסר וחסידות. הוא מטריח עצמו להכין דברים שיהיו כפי ערך וצורך המקבלים ומטלטל עצמו בדרכים כדי לדבר בפניהם, זה נוגע לו בנפשו - דבריו יתקבלו על לב התלמידים, הוא מכניס לב ומח כדי שבחוריי הישיבה יקבלו דבריו כראוי. אבל - מצד דרכי ההשתדלות - אין הדבר תלוי ועומד רק בו, ההצלחה שלו תלויה ב'מצב' שיש בין הבחורים; לפעמים יש מצב טוב בקרב הבחורים, הם מלאי רצינות ורצון לקבל, הבעל הדרשן נעמד לדבר ותיכף יכול למשש בידו את הכובד ראש, הבחורים קשובים לדבריו וצמאים לקבל ממנו. אמנם גם מצוי לפעמים, שהבחורים אינם ב'מצב' שמתאים כעת למסור בפניהם שיחה ודברי חיזוק, הם לא נמצאים כעת ברצון לקבל ענינים של מוסר והשגות בעבודת השם.

לפעמים קורה שמגיע בעל דרשן לישיבה, והנה עלתה בידו - ברוך השם - שהמצב בישיבה ראוי עד מאד, הבחורים יושבים בכובד ראש ומשתוקקים למוצא פיו. [לפעמים שהבחורים מצד עצמם יש בהם עובדי השם ו'מבקשים' וגם צוות הישיבה הכינו אותם לקראת הדרשה שיהיו כלים ראויים לקבל, ולפעמים הזמן גרמא כמו לפני יו"ט וזמנים מיוחדים, או מחמת איזה סיבה צדדית, כגון שאירע איזה מקרה קשה רח"ל שמשרה אווירה בבית המדרש]. נו, הבעל דרשן מדבר 'והעולם' שותים את דבריו בצמא והם מקבלים את כל הצורה ותוכן הדברים כראוי וכיאות.

עד שלפתע פתאום... אחד הבחורים פונה לחבירו בבת שחוק... הוא רק מרמז לו שאינו 'גורס' את המשפט האחרון שאמר הבעל דרשן ברגע זה... כמה רגעים אחר כך נעמד אחד הבחורים בצד זה ויוצא מביהמ"ד... ושוב אחד הבחורים בצד אחר מתחיל לנוע ולזוע במקומו בקול רעש גדול... וכדומה - כל מיני תנועות של ביטול - עד שהבעל דרשן כבר יכול לסיים את

ליצנות, היה מן הראוי ללמוד אותה בעיון כפי שלומדים הדק היטב כל סוגיא אחרת בשיעור עיון בישיבה. כמו כל אותם סוגיות שלומדים לאורך ולרוחב במשך חודשים ארוכים, כך היו צריכים ללמוד ולהעמיק בסוגית הליצנות. אלא שאי אפשר להקדיש זמן רב מדי לכך, אפשר רק לגעת קמעה בנושא, לפתוח פתח ולהראות איך נכנסים לסוגיא זו, ושוב צריך כל בחור לעצמו להמשיך בלימוד והתבוננות בסוגיות הללו ולהיות מבין דבר מתוך דבר. בחור בר דעת לוקח את האחריות על עצמו לחשוב ולהרחיב דעתו בעניני מוסר - ישמע חכם ויוסף לקח.

הם יוצרים 'מצב' של ליצנות

ראשית דבר ננסה להסביר את מהותה של מדת הליצנות, מהי ליצנות ואיך היא מפסדת את דרכו של הלץ. ושוב נחזור להסביר קמעה את שורש הליצנות - מהיכן הוא נובעת בלב האדם. הגדרת הליצנות בתהילים היא: "בְּמוֹשֵׁב לְצִים לֹא יֵשֵׁב"; יש מושג שנקרא 'מושב לצים'. הפסוק אינו אומר עם לצים אינו מתערב, או אינו יושב, אלא "ובמושב לצים" - הוא אינו יושב בתוך ה'מושב' של הלצים. מה הפשט בזה? מהי אכן המושב לצים הזה? הליצנים, הם 'מוכרים' כלום, אינם מוכרים שכליות, הם אפילו אינם מספקים תענוגים, כח אחד יש להם, הם עושים מצב! וזהו 'מושב'! הם יוצרים סביבם 'מצב' ומציאות של ליצנות, כל 'האווירה' שלהם צווחת ואומרת דבר אחד - ליצנות. אפילו אם לא יאמרו כעת בהדיא שום דבר הרגיל על לשונם, הנה יש להם ד' אמות משלהם - של ליצנות.

פרק ה'

כִּי הִנֵּה הַשְּׁחוֹק הוּא מְאֻבָּד אֶת לֵב הָאָדָם, עַד שֶׁכָּפֹר אֵין הַטַּעַם וְהַדַּעַה מוֹשְׁלֵת בּוֹ, וְהָרִי הוּא כְּשֶׁכּוֹר אוֹ שׁוֹמֵה, אֲשֶׁר אֵי - אֶפְשָׁר לְתַת לָהֶם עֲרֻמָּה אוֹ לְהַנְהִיגֵם, כִּי אֵינֶם מְקַבְּלִים הַנְּהִנְיָה. וְהוּא מֵה שֶׁאֲמַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ עָלְיוֹ הַשְּׁלֹמֹם (קהלת ב, ב), "לְשִׁחוֹק אֲמָרְתִּי מְהוֹלָל וְלִשְׂמֻחָהּ מֵה זֶה עוֹשֶׂה"

נקודות:

המסילת ישרים הרי פתח בהקדמתו ואמר שחכמת המוסר מוזנחת ורבה העזובה בה. בני אדם אינם מתבוננים בה ואין עושים מכך 'לימוד' כשאר הלימודים. בשאר חלקי התורה ישנם סוגיות רבות עם מפרשים - ראשונים ואחרונים - שמבארים ומעמידים אותם על בוריים בעיון ובהרחבה, אבל חכמת המוסר דומה כמי שעזבו אותה לנפשה

הלצים אינו 'מוכרים' כלום, אינם מוכרים שכליות, הם אפילו אינם מספקים תענוגים, כח אחד יש להם, הם עושים מצב! וזהו "מושב"! הם יוצרים סביבם 'מצב' ומציאות של ליצנות, כל 'האווירה' שלהם צווחת ואומרת דבר אחד – ליצנות

כי מי שנגוע בקליפה זו של ליצנות, שרוי ביראה וחרדה גדולה פן תדבקנו איזה כובד ראש חלילה... ולכן בונה סביבו חומות בצורות של קלות ראש וליצנות. להיכן שרק הולך הוא לוקח עמו יחד את ה' אמות של ליצנות כדי להגן ולסוכך עליו מכל דבר מוסר. ואם יש בכוחו ישפיע גם על אחרים ויעשה מושב לצים ויגרור אחריו את חבריו וידידיו

הדרשה, כבר אין עם מי לדבר! הוא כבר יודע ברגעים הללו שאין שום טעם בדבריו, כל מילה שיאמר - הוא להבל ולריק!

הלץ רק גרם סביבו מצב של קלות ראש

הבה ונתבונן: מה אירע כאן לפנינו? האם מאן דהו אמר מילה שגרמה לקלות ראש? הרי אף אחד לא אמר דבר! שום בחור לא הפריך במילה אחת את דברי הדרשן הלוזה! נו, אם כן למה לפתע באחת אין הבחורים מקשיבים ואינם מעוניינים לשמוע את דברי המשפיע? מה קרה כאן? התירוץ היא: כמה בחורים 'רק' גרמו שיעבור בין הבחורים 'מקרה' של ליצנות. עם תנועות הביטול שעשו, הם העבירו את 'דעתם הנכבדה': אנחנו לא גורסים את המשפיע הזה, אנחנו לא מכבדים מילה אחת שהוא אומר. ובו ברגע שהמסר הזה נתפס באויר, שוב כבר נוצר באויר מצב של זלזול וקלות ראש! כעת כבר אין מי שיקבל את הדיבורים, ופשיטא שכבר אי אפשר להחזיר את המצב הראשון לקדמותו. אם הבעל דרשן ינסה לדבר ביתר תוקף, הנה אדרכה רק יגרום לתוצאה הפוכה, ככל שילך ויגביר את הנחרצות והתקיפות בנימת דבריו, כך יוסיף ויעלה

את מדת הליצנות. ברגע שרק ינסה לתת תוקף לדבריו, תיכף תעלה בת של שחוק וזיחיות הדעת על פני הבחורים. למה? מה כל כך מוזר כעת שבו לך לצחוק? הרי מדברים אליך דברי טעם ודעות! אבל שום כלום! ברגע שנוצרה אווירה של ליצנות, שוב כל מילה שיאמר תהיה מופרכת מיסודה. הגם שאין שום הסבר ושכל לליצנות הזאת וכולם מודים שהדרשן מדבר לענין, הרי זה כאילו שמדבר עמהם סינית או פינית... 'שכל' אינו מדבר לליצנות.

מדת הליצנות נגזרת אחר האדם לכל מקום

זוהי מהות הליצנות. אין היא כלום זולת עשיית מצב של קלות ראש וקלות דעת - 'אפלאכן און אפשפעטן' - מכל דבר חשוב ובר משמעות. לכן שמו נאה לו - 'מושב לצים', 'מושב' הוא סוג של ישות ומציאות שנוצרת סביב האדם, כאן הוא 'מציאות' של ליצנות.

וכל כך קשה היא קליפה זו, עד שאחווה היא בו בכל מקום שנמצא - ולא רק כאשר הלץ יושב באותו מושב עם לצים אחרים - אלא היא כעין

בקתה 'א קליין בודקלע', שנושא על גביו, בכל מקום שפונה והולך - 'ביתו עמו', כי מי שנגוע בקליפה זו של ליצנות, שרוי ביראה וחרדה גדולה פן תדבקנו איזה כובד ראש חלילה... ולכן בונה סביבו חומות בצורות של קלות ראש וליצנות. הולך הוא לוקח עמו יחד את ה' אמות של ליצנות כדי להגן ולסוכך עליו מכל דבר מוסר.

ואם יש בכוחו ישפיע גם על אחרים ויעשה מושב לצים ויגרור אחריו את חבריו וידידיו. אבל בכל אופן, גם אם אין בכוחו להשפיע על אחרים, הוא יחזיק באומנות זו בכל כוחו. הוא ישקיע עצמו בתוך ה' אמות הללו - שם אין גורסים דבר שבשכל ובלבד שלא תדבק בו חלילה מאומה מן השכל הישר. זהו כמו מגן ושריון עבורו לכל יקרב ויגש אליו שום דבר שיש בו ממש.

ומה נעשה לאדם זה שאין שום יראה שיש בכוחה לשבור את ה'מגן' שלו - זולת מקל ושבט וחובלים. לדאבון לב, רק כאשר מענישים אותו חלילה ואיזו צרה פוקדת את ביתו או את קרוביו, הנה לפתע הוא מתעשת ותוהה על דרכו הרעה, 'שפה' אחרת - זולת עונשין - אינו מבין, שכל לא מדבר אליו.

ב.

זדים הליצני: הלץ יודע את האמת ולכן הוא בונה חומה סביבו

השמים, שום דבר שכל ושום ענין של תוכחה לא יוכל לגשת אליו. ומהי החומר שממנה בונים את החומה הזאת? קליפת הליצנות! הוא גילה בעומק נפשו רז זה של ליצנות! מהיום והלאה הוא מתייחס לכל דבר - בשוויון נפש ובקלות ראש. הוא לא יגש לשום דבר ברצינות הראויה. אמור מעתה: אדם זה הוא הלץ וקל דעת - 'א שטיק לץ'. הוא אינו רואה שום חובה להסביר - אפילו לא לעצמו - את ההגיון שעומד מאחורי הליצנות שדבקה בו, כי אין זה 'שכל' שיש בה איזה הסבר של טעם ודעת, כי אם 'מידה' שאינה זקוקה לכל הסבר שכלי, עצם הדבר, 'שיותר מסתדר לו כך' - דיה כבר שיתגלה באדם מידה זו של ליצנות.

לולא הליצנות כבר היה מוצא פתח לתשובה שלימה

לכן אומר המסילת ישרים שליצנות היא מהמפסידים היותר גדולים של הזהירות, כי היא חומה גבוהה, דלתים ובריה, שאינם משאירים כל פתח וחרך שאיזה דבר מוסר יכול לחדור בעדם. כי אם רק היו מצליחים לפעול אצל הלץ הלוזה, שיקבל על עצמו קבלה אחת בלבד "שיסור מן הדרך הרעה הזאת של ליצנות, שלא יבטל כל דבר במחי יד, אלא יגש לכל ענין בדעת ובשכל ישר" הנה אז היה ממילא נכנס בשער עבודת השם והיה יכול לקבל עצמו עול מלכות שמים. כי השכל הישר שבאדם היה דופק ונוקש על פתחי לבבו ומקיץ אותו משנתו העמוקה - להכיר את האמת שמוכרחים לעבוד את ה' ואין כל דרך אחרת. ולולא קליפת הליצנות, לא היה מוצא פתח להימלט מדברי המוסר הללו וכבר היה זוכה לתשובה ומעשים טובים ובוודאי היה נעשה עובד השם. נמצא אפוא, שעיקר המכשול שעומד בדרכו הוא מדת הליצנות, ולכן מובן ומוכרח עד כמה צריך האדם להתרחק ממנה עד מאד.

עובדי השם, הוא ראה שהם עובדים קשה כדי לזכות לכל הקניינים שלהם - והוא גם צודק - אכן כדי להיות ירא שמים צריך לקבל עול מלכות שמים, צריך להיות בעל אחריות, להזהר מביטול תורה, לדקדק בהלכה, להתרחק ממוותרות ותענוגים, ולשמור על הפה ועל העיניים ועוד. ומחמת זה הוא הגיע ל"מסקנה" שהוא מוותר על "התענוג" הזה, הוא קובע בליבו החלטה שהוא אינו בר הכי לעבוד כל כך קשה, הוא רוצה להיות חיי תענוג, הוא רוצה חיים נוחים וקלים.

אמנם הוא הרי יודע שהשכל שבנפשו לא יתן לו מנוח לרגע, ותמיד ירבץ על פתחי לבבו ויעורר בו את מצפונו ששומה עליו להיות יהודי ירא שמים - צריך להקפיד על קלה כבחמורה - הוא גם יודע שברגע שרק יפתח איזה ספר תיכף יתקלו עיניו בחובת האדם בעולמו, כל ספר יזעק מתוכו שעליו להיות עובד ה' וירא שמים, הוא לא ימצא לעצמו שום פתח ואמתלא שיכול דרכו להתחמק מחובה זו, יצמידו אותו לקיר וידרשו ממנו לקבל עליו עול מלכות שמים! נו, מה עושים כאן, איך מתפטרים מה'צרה צרורה' הזאת? הוא הרי אינו מוכן להתאמץ?! הוא אינו רוצה לעבוד קשה מדי?! לכן התנוצצה בעומק נפשו עצה ופתרון: הוא יבנה סביבו חומה גבוהה ובצורה עד לב

לגלות את שורש המידה

אחרי שכבר מבינים את מהותה של מידה גרועה זו, נבאר קמעה את שורשה של מידה זו - איך היא מכה שורש בנפש האדם. כי בדרך כלל כאשר מגלים את השורש, אפשר בניקל יותר - לשרש אחריה ולעקור אותה. ולאמיתו של דבר יש למידה זו כמו גם לשאר כל המדות, כמה שורשים וסיבות שגורמים לה, אבל נדבר עתה על השורש הכללי שלה.

טועים לחשוב שקלות ראש היא תכונה טבעית

כאשר אדם מן הצד מביט על הלץ ומנסה לעמוד על מהותו ולהבין את דרכו, נראה לו שאין זה אלא סוג של אופי ומזג שיש בטבעם של בני האדם, וכאילו אדם זה נברא עם תכונה של קלות ראש. אדם זה הוא פשוט בעל סגנון כזה שאינו ניגש לדברים בכובד ראש, אין שום דבר בעולם שהוא 'לוקח' ברצינות, גם בגשמיות ניכרת בו תכונה זו של שוויון נפש, לא רואים אותו דואג וחרד מן הבאות. אכן כאשר יסורים באים עליו בפועל, או אז הוא "נוכר" להכנס למצב של רצינות, אבל חוץ משעה זו - אין שום דבר שנתפס אצלו ברצינות, באחריות ראויה ובכובד ראש.

הפחד של הלץ

אבל האמת היא שאין תכונה זו מטבעו ותולדתו של האדם, אלא הוא גופיה הרגיל את עצמו בכך והטביע בו טבע זה בידיים ממש. בדרך כלל מונחת מתחת למידה רובד עמוק שהאדם עצמו אינו יודע מכך. הוא מעולם לא עשה את החשבון הזה עם השכל הנגלה שלו (מודע) אבל עומק הנפש שלו (תת מודע) כן עשה את החשבון הזה - שאינו רוצה להיות 'בעל כובד ראש'. והסבר לכך הוא: אדם זה ראה כמה וכמה

פרק ה'
בְּלִיצְנוֹת אֶחָד וּבְשִׁחּוֹק קָפוּן וּפִיל הָאָדָם מְעַלְיו רְבוּי
גְדוֹל מִן הַתְּעוֹרְרוֹת וְהַתְּפַעְלוֹת, מִחַ שְׁתֵּלָב
מִתְעוֹרָר וּמִתְפַּעֵל בְּעִצְמוֹ מִדֵּי רְאוֹתוֹ אוֹ שְׁמַעוֹ עֲנִינִים
שְׁיִעִירוּהוּ אֶל תְּחֻשְׁבוֹן וְהַפְּשׁוּשׁ בְּמַעֲשָׁיִם. וּבְכַח
הַלִּיצְנוֹת וּפֶל הַכֹּל לְאָרֶץ וְלֹא יַעֲשׂוּ בּוֹ רִשָּׁם כְּלָל, וְלֹא
מִפְּנֵי הַלִּשְׁתׁ עֲנִינִים וְלֹא מִפְּנֵי הַסְּרוֹן הַנִּכְנַת הַלָּב,
אֶלָּא מִפְּנֵי כַח הַלִּצוֹן הַהוֹרֵם כֹּל עֲנִינֵי הַמוֹסֵר וְהַיִּרְאָה

אם ללצים הוא יליץ: הליצנות הגרועה ביותר שאדם אינו מחשיב שום דבר שבקדושה

ליצנותא דעבודה זרה

ועתה נדבר על עוד סוג של ליצנות - שהיא ליצנות גרועה יותר מקודמתה. היא נובעת ממקום עמוק יותר בנפש. הנה איתא בגמרא (מגילה כה): "כל ליצנותא אסירא בר מליצנותא דעבודה זרה". ולכאורה יש להבין למה נקטה הגמרא דוגמא של 'עבודה זרה' דייקא, וכי משאר המדות רעות והעניינים האסורים אסור לעשות ליצנות? הרי אדרבה זהו חלק מחכמת המוסר, שיועדים לחשוף לעין כל את זילותה של כל מידה רעה ולהשימה ללעג ולקלס. אין בכך כל אסתפקא - ללעוג למידות מגונות זהו דבר ראוי ונאה, אם כן למה נקטה הגמרא דוקא ליצנות של עבודה זרה.

כל המידות רעות הם עבודה שהיא זרה לאיש ישראל

[ובדוחק אפשר לתרץ כי באמת כל המידות המגונות נכללים בגדר עבודה זרה. כי כל היצר הרע היא חתיכה דאסורא של עבודה זרה, היצר הוא 'אל זר שבלבו של אדם', הוא זר ורוחק עד מאד מקדושת הנשמה, ואם האדם מאזין לקול היצר הזר הזה, הרי זה עבודה זרה - הוא עובד את הדבר הזר שבלבו. ועל זה אומרת הגמרא "כל ליצנותא אסירא בר מליצנותא דעבודה זרה" והיינו שיעשו ליצנות מכל מידה רעה. אבל פשטות כוונת הגמרא אינה כן, אלא כוונתה לעבודה זרה ממש].

ליצנות הוא הדרך של האדם לבטא את הרגשתו ודעתו

יתבאר כי הנה 'ליצנות' הוא רק צורה ואופן של ביטוי; כשאדם עושה ליצנות מאיזה דבר, הרי זה אומר, שהוא מבטא בזה את מה שהוא מרגיש כלפי דבר זה. הליצנות אומרת שהוא מרגיש אצלו שדבר זה הוא דבר שאינו צריך לכבד, הוא אינו רואה בכך כל מעלה ויתרון. אלא להיפך, דבר זה בזוי ונבזה בליבו, וכעת הוא מבטא ומדגיש זאת ע"י ליצנות. זוהי מדת הליצנות - היא מגדירה כלפי חוץ את דעתו והרגשתו. כאשר הינו מתלוצץ, הוא אינו אלא מבטא בכך את חוסר החשיבות וחוסר הכבוד שהוא מרגיש.

רק כאשר ישנם מי שמחשיבים דבר צריך הוא לגלות את דעתו

מתי האדם מרגיש צורך לבטא את עצמו בביטוי של ליצנות?! בשעה שישנם בני אדם זולתו שכן מחשיבים את הדבר הלז. כי כאשר אין מי שמכבד ומוקיר דבר זה, אינו מרגיש שום צורך לגלות החוצה את הזלזול ופחיתות הכבוד שהוא מרגיש, הרי בין כך ובין כך, אין מי שמייקר דבר זה. נמצא שרק כאשר דבר נחשב ויקר בעיני אנשים - שלא בצדק לפי דעתו - או אז מרגיש האדם שהוא מוכרח להביע את ה'לעג וקלס' שהוא מרגיש בשונה מהם, כדי שידעו שאינו מחשיבו ואין הדבר ראוי לשום כבוד לפי דעתו.

ליצנות נועדה כדי לזלזל כמה שהגויים מחשיבים

אומות העולם מחשיבים ומייקרים את העבודה

זרה'ס שלהם, הם משתחווים לפניהם ומשרתים אותם ברוב כבוד וחשיבות. אבל יהודי הגם אמת שיועד שהם שווה ושקר ואין בהם כלום, פה להם ולא ידברו עינים להם ולא יראו וכמוהם יהיו עושיהם וכל העובדים להם. אמנם מחמת העובדי אליילים שמחשיבים את העבודה זרה'ס, אומרים לו חז"ל "כל ליצנותא אסירא בר מליצנותא דעבודה זרה" - כי אכן עבור זה נבראה מדת הליצנות, כדי שיביע על ידה את היפך החשיבות של העבודה זרה, שהגויים כן מחשיבים ומעריכים בדעתם המעוותת והעקלקלה.

דוקא בעבודה זרה שישנם מי שנותנים להם כבוד, כאילו שהם אלוקות ח"ו - שדבר זה אין בשאר המדות רעות - צריך יהודי בהיפך מזה, לזלזל ולהשים אותם לצחוק ולגיוח, לאפוקי מהכבוד שהגויים נותנים להם.

ליצנות זו נובעת ממקום עמוק מאד

נמצא שסוג הליצנות הזה נובע ממקום יותר עמוק בנפש מאשר הסוג הקודם. כי כאן אין האדם מרגיש איזה אמת בדבר שהוא מתלוצץ ממנו, ואינו מתלוצץ ממנה במטרה להתרחק מהשפעתה וכדי שלא יעשו איזה רושם בנפשו, כי הם בטלים ומבוטלים אצלו בתכלית. אלא מטרת הליצנות היא, כדי להביע בזה את מחאתו ואת דעתו שאינו מסכים לתת להם שום כבוד, הוא אינו נותן שום חשיבות לדבר זה.

הלץ אינו מחשיב יראת שמים

ובליצנות זו שנובעת מחוסר חשיבות יש סכנה גדולה; כי לפעמים אדם שנגוע בליצנות מסוג זה כלפי דברים שבקדושה, ואפילו אם אינו מרגיש כן כלפי כל האידישקייט רח"ל, אלא הוא רק כלפי איזה ענין שבקדושה, כגון שמזלזל בבחורים שעובדים על יראת שמים, על עבודה שבלב או על תיקון המידות, ואין ליצנות זו נובעת מכך שאינו רוצה לעמול ולטרור עבור עבודת השם כמו שדברנו לעיל, אלא מכך שאכן אינו מחשיב דבר זה, הוא כלל אינו מרגיש שום חשיבות לעניינים הרוחניים הללו, והוא פשוט רוצה להביע את ה'לאפוקי' מהבחורים ה'עובדים'! זהו סוג ליצנות הרבה יותר גרוע, כי אדם זה אדיש ומנותק לגמרי מכל ענין של יראת שמים. (זהו מגיע אצלו מאיזה 'נגיעה' נעלמת שגורמת לו שלא להעריך דברים הראויים להערכה).

מזלזלים בעובדי השם

לפעמים ימצא הדבר אצל אברכים שהם 'לומדים' - שהגם ששקועים בלימוד התורה, אבל הם אינם עובדי השם, ואפילו לא מחשיבים את העבודה על יראת שמים, ויש מהם שעושים ליצנות ומזלזלים באברכים שכן עושים עסק גדול מעניינים של יראת שמים. אם הם 'עובדים' בנוסח ליטא, יאמרו: "החבר'ה הללו הם 'בעלי מוסר', כל היום הם עסוקים עם מוסר ואינם לומדים אות אחת". ואם מדובר בחסידי'שע עובדים, יאמרו: "החבר'ה הללו הם אינם אנשים מן היישוב, הם 'מבקשים' וטרודים בעניני חסידות" - הם אומרים זאת בנימה

של בוז וגיוח, וברגע שהטביעו עליהם 'חותם' זה, הנה כבר אפשר להתל בהם בכל עת. וכל זה הם עושים כדי להביע את חוסר החשיבות שהם חשים כלפי עובדי ה'.

הטענה היא מדוע אכן אינם מחשיבים יראת שמים

בסוג זה של ליצנות אין הטענה על ההתלוצצות גופא כמו על שורש הליצנות הזאת. הטענה עליו היא: "למה אתה לא מייקר ומעריך יראת שמים? למה אתה מבזה יראי ה'?" בהחלט שומה עליך להחשיב בחור או אברך שרוצה להיות ירא שמים!". וכל זה נכלל בדברי המסילת ישרים, שצריכים להתרחק מליצנות, דהיינו שצריך לדעת להחשיב עניינים הראויים לחשיבות והערכה.

מידות רעות הם חולאי הנפש

ליצנות היא מידה רעה - חולי בנפש, כמו שאר מדות רעות שהם חולאי הנפש. הנפש אינה שפווה כל צרכה... הסיבה היחידה למה לא מקובל בעולם לאבחן חולאים אלו כשאר מחלות שדורשים טיפול רפואי, היא רק מחמת שישנם מדי הרבה אנשים שחולים בחולאים הללו... ולכן התרגלו אנשים להתייחס למחלות נפש אלו כאילו שהם תופעות המתקבלות על הדעת. אם לא היה חולי זה רגיל ומקובל, ורק אנשים מועטים היו סובלים מהתופעות הללו, הרי שתיכף ומיד היו מפנים אדם כזה שילך לרופא לבקש מזור לנפשו.

התרופה לכל החולאים הללו היא 'חכמת המוסר'

וכגון בעניינינו אם היו אך ורק כמה ליצנים בודדים, וההתנהגות המקובלת בין רוב בני אדם היתה בכובד ראש לכל דבר חשוב, כשלומדים מוסר לוקחים זאת ברצינות, כששומעים דברי מוסר לוקחים זאת ברצינות, נגשים לתפילה עם כובד ראש ויראת שמים, נגשים ללמוד תורה בכבוד הראוי לתורה ועם יראת שמים, וכל היום כולו מתנהגים ביראת שמים עם קבלת עול מלכות שמים, ולפתע פתאום יש איזה הדיוט קופץ בראש שהוא לץ יהיר - הרי בוודאי שכולם היו מסתכלים עליו כעל משוגע העיר. והרי באמת משוגע וחולה נפש... כל אחד כאן הוא אדם נורמלי שמתייחס לכל דבר כראוי, ורק הוא לץ מתלוצץ שאינו יכול לגשת לשום דבר בכובד ראש! הוא הרי זקוק לרפואה שלמה! וממילא היו שולחים אותו לרופא הנפש שיתן לו 'כדורים' מתאימים. אבל מחמת שלדאבוננו פשתה הנגע הזאת בקרב רבים וטובים, לכן תופעת הליצנות כבר התקבלה כדבר המתקבל על הדעת, והלץ מקובל על בני באדם כשאר כל אדם מן היישוב. אבל את האמת צריך לדעת שאין ריבוי הלצים מפיקע את הליצנות מידי חולי הנפש, שיגעון נשאר שיגעון ומשוגע נשאר משוגע. ליצנות הוא שיגעון אמיתי שאין בו שום שכל והגיון. ואם תאמר הרי יש הרבה לצים?! הרי זה כאילו שאמרת ישנם הרבה משוגעים! ועדיין נאמר שהלץ אינו אלא משוגע. והתרופה למכתו היא אכן חכמת המוסר, זהו תבלין שמרפא את חולאי הנפש ומלמד אותו איך להיות איש בריא בין אנשים בריאים.

ליצנות היא מהמפסידים היותר גדולים של הזהירות, כי היא חומה גבוהה, דלתים ובריח, שאינם משאירים כל פתח וחרך שאיזה דבר מוסר יכול לחדור בעדם. כי אם רק היו מצליחים לפעול אצל הלץ הלזה, שיקבל על עצמו קבלה אחת בלבד "שלא יבטל כל דבר במחיי יד, אלא יגש לכל ענין בדעת ובשכל ישר" הנה אז היה ממילא נכנס בשער עבודת השם

~
הנה 'ליצנות' הוא רק צורה ואופן של ביטוי; כשאדם עושה ליצנות מאיזה דבר, הרי זה אומר, שהוא מבטא בזה את מה שהוא מרגיש כלפי דבר זה. הליצנות אומרת שהוא אינו רואה בכך כל מעלה ויתרון. אלא להיפך, דבר זה בזוי ונבזה בליבו, וכעת הוא מבטא ומדגיש זאת ע"י ליצנות

• בין גדולי חסידי חב"ד מימי היווסדה, היה הגאון החסיד הנודע רבי יצחק אייזיק הלוי עפשטיין זצ"ל אבד"ק הומיל, אשר עוד זכה להסתופף בצל הרה"ק בעל התניא זי"ע, והיה מזקני וחשובי החסידים אצל הרה"ק בעל צמח צדק זי"ע. ומספרים עליו, כי בפעם הראשונה אשר נסע אל בעל התניא, כאשר כבר היה באמצע הדרך, עבר בדרכו אצל חסיד אחד מגדולי תלמידי בעל התניא, וסיפר לו כי הוא נוסע אל הרבי. אמר לו אותו חסיד, כי פעם שמע מפי הרבי על הפסוק במגילת אסתר "ששה חדשים בשמן המור וששה חדשים בבשמים ובתמרוקי הנשים ובוזה הנערה באה אל המלך" (אסתר ב, יב-יג), וביאר זאת ע"ד החסידות, כי לפני שבאים להיכנס ל'יחידות' אצל הרבי, צריכים לעסוק קודם לכן ששה חדשים במרירות ותשובה והוא בחי' 'שמן המור', ואחר כך צריכים לעסוק ששה חדשים בהשגות אלוקות שהם בחי' 'בשמים ותמרוקי הנשים', ורק אחר זו ההכנה 'הנערה באה אל המלך'. בשמוע רבי אייזיק את הדברים, חזר על עקבותיו ושב אל ביתו, וכאשר שמע כן עשה, והתכוון במשך שנה שלימה בדרכי התשובה ולימוד תורת החסידות, כדי להיות מוכן לבא לפני הרבי. אחר אותה הכנה דרבה נסע והתייצב לפני הרה"ק בעל התניא, והגיש אליו 'קוויטל' שבו רשם כדברים האלו: 'מה תעשה הנפש האומללה הרוצה להתקרב אל האלוקות', ומיד כאשר נתן את ה'קוויטל' אל הרבי התעלף על מקומו. כי אכן אחר הכנה גדולה כזאת, היתה נפשו מוכנה בתשוקה גדולה ועצומה, אשר כבשה את כל מאורו בשלימות.

• פעם אמר הרה"ק בעל התניא לרבי אייזיק כי ישמור על כבודם של צאצאיו, ובשעת מעשה לא היה זה נוגע למעשה כל כך, ואחר זמן שכח לגמרי את המימרא. אכן כעבור כמה שנים, אחר הסתלקות בעל התניא רצו חלק

גדול מן החסידים להכתיר את רבי אייזיק להנהיג עדה, שהרי היה מגדולי החסידים. ואכן רבי אייזיק כבר הסכים לדבר, והיה מוכן לקבל עליו את עול הנהגת הציבור, והתכוון לנסוע לאחת מן הערים אשר שם היו הרבה חסידים, כדי להתחיל בהנהגתם. אבל כאשר רק עלה אל המרכבה לנסוע לשם, התעורר ועלה בזכרונו את מה שאמר הרבי אליו, ותיכף ומיד ירד מן המרכבה וסירב לכל הענין. אחר כך אמר כי בשעה שקיבל את עול הנהגה על עצמו, הרגיש כי השגות לבו ומוחו התעלו 'פי אלפיים', אבל לפי שהרבי הזהירו על הדבר, ויתר על כל השגות אלו וסירב בדבר.

• הרה"ק בעל התניא הגיע פעם לבקר בהיכלו של הרה"ק המגיד מטשערנאביל זי"ע, כאשר בניו הק' עוד היו בצעירותם, וכבר פנו לישון במיטותיהם. ונכנס בעל התניא עם המגיד לחדרם וטייל בין המיטות, וכאשר עבר ליד מיטתו של הרה"ק רבי יעקב ישראל מטשערקאס זי"ע נעצר והניח ידו ומישש את ראשו נגד מוחו, ואמר אל המגיד כי את הילד הזה הוא רוצה לחתן עבור נכדתו. כי הרגיש שהוא 'בעל מח' שיכול להיות לו שייכות עם דרך חב"ד. והוסיף ואמר אל המגיד: 'איר זאלט אים נישט פארטוישן, ווייל מיר וועלן אים דערקענען...' (אל תחליפו אותו, כי אנו נכיר אותו...).

• הרה"ק בעל התניא אמר פעם בשעת דבקותו: 'איך וויל גארנישט, איך וויל נישט דיין גן עדן, איך וויל נישט דיין עולם הבא, איך וויל נאר דיר אליין' (אין אני רוצה מאומה, אין אני רוצה את הגן עדן שלך, אין אני רוצה את העולם הבא שלך וכו', אני רוצה רק אותך - הקב"ה - בעצמך).

ויש להוסיף עומק בדברים אלו, כי הנה דרך הצדיקים תלמידי הבעש"ט הק' זי"ע היו לעסוק תמיד בתיקוני נשמות ישראל לגלות את הניצוץ האלקי בהם ולהעלותם לצור מחצבתם. ובמאמר זה שהדגיש 'בעל התניא' שאין הוא מבקש כלום ואפילו את העולם הבא אינו חפץ, התכוין בזה לצרף יחד עמו את כל אותן הנשמות הנדחות ומטרה, והם נראים כמי שאינם מבקשים בכלל את עולם הבא. ובא התניא לגלות, כי באמת בעומק זה יהיה לנו חלק מן הגילוי על למפרע.

נפשם הם מרגישים שאין העולם הבא התכלית הנרצה, ולכן אין הם מבקשים להשיגו, כי אכן העיקר הוא הדבקות בהקב"ה בעצמו, ואמר זאת התכוון גם לתקן את כל אותן הנשמות.

• כ"ק אדמו"ר מאמשינאווי זי"ע היה רגיל לומר, כי בחצר הקודש ווארקא היו אומרים: 'די בעסטע חסיד'יש ספר איז גמרא תוספות' (ספר החסידות הטוב ביותר הוא גמרא עם תוספות), אמנם היה לו להאדמו"ר מאמשינאווי שיעור קבוע בכל יום בספה"ק 'תניא'.

פעם אמר לי האדמו"ר מאמשינאווי - בסגנונו המיוחד כדרך צדיקי בית ווארקא, אבער ומורא: 'מ'לערנט די חסיד'ישע ספרים, אבער מ'דארף זיך זייער היטן פון דמיונות...!' (אנו לומדים את ספרי החסידות - והתכוון ללימודו בספר התניא - אבל צריכים מאד להישמר מדמיונות...!).

כמה פעמים אמר כ"ק אדמו"ר מאמשינאווי בשם חסיד ותיק, על מה שכתב בתניא פרק כ"ח 'וגם אל יהי שוטה לעסוק בהעלאת המדות וכו', כי באמת היו צריכים לכתוב אחר כל שתי תיבות בתניא 'זאל יהי שוטה', וזה הוא 'בין השורות' של הספר, אבל פעם אחת כתב זאת בעל התניא בפירושו...

• כאשר שכב הרה"ק בעל התניא על מיטתו בעת חליו האחרון, הסתכל על ה'באלקן' (קורת התקרה) אשר מעליו, והתבטא אל סובביו: 'איך זעה ניט קיין באלקן, איך זעה נאר דעם דבר הוי"ה וואס איז מחיה דעם באלקן' (אין אני רואה כאן קורת התקרה, אני רואה רק את דבר ה' המחיה את התקרה).

• פעם שח הרה"ק הרשב"ב מליובאוויטש זי"ע על אודות לימוד החסידות, ואמר כי לכאורה תמוה למה צריכים לעסוק כל כך בזה, והרי ממילא אין מבינים את עומק תורת החסידות על אמיתה. אלא ענה ואמר, כי כאשר יבא משיח ידבר דברי חסידות [עומק הקבלה וסודות התורה], ומי שלא למד חסידות מימיו, ישמע את דבריו והם יהיו לו כדברים חדשים לגמרי. אבל מי שכבר למד חסידות, כאשר ישמע את דבריו של מלך המשיח, יענה ויאמר: 'אה! דאס האט מען געמיינט'! (אה! לזה התכוונתי), ובשביל זה ה'אה' כדי הוא הלימוד של חסידות...

ויש בדברים אלו ענין עמוק. והוא המבואר בספה"ק, כי משיח יגלה האור הגנוז שכבר היה כאן בעולם, על דרך שאמרו בזה"ק (ח"א טו.) על הפסוק 'ויהי אור' שהוא אור 'שכבר הוה', כי כאשר יגלה משיח את סודות התורה, יתגלה למפרע כי זה האור לא התחדש עתה אלא תמיד היה כאן. ולכן יש עבודה גדולה בדבר, להתכוון כבר עכשיו לאורו של משיח, שעל ידי זה יהיה לנו חלק מן הגילוי על למפרע.

פריש אינערנעדווקט
לקראת ימי השובבים תשפ"ד

עבודת ימי השובבים:
אוועקנעמען דעם תענוג פון 'נשמויות' צו 'זחוניות'

עם קדוש אתה:
די קדושה פון כלל ישראל איז נישטא ביי קיין שום אומה ולשון

וינס ויצא החוזה:
די גדרים און סייגים וואס א חסיד'ישער בחור דארף זיך מאכן

צו באקומען אין די ספרים געשעפטן צו באשטעלן א גרעסערע קוואנטום רופט: 3 # 718.438.0032

המצה וועג 053.315.6312

718.484.2189